

**IQLIM O‘ZGARISHI NATIJASIDA YUZAGA KELAYOTGAN
TABIIY FALOKATLAR VA ULARNING INSONIYATGA
KO‘RSATAYOTGAN TA’SIRI**

Toshturdiyev Nurbek Nurali o‘g‘li

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Gidrometeorologiya fakulteti 2-kurs talabasi
Telefon: +998 (88) 910 42 46

E-mail: nurbektoshturdiyev86@gmail.com

Akramova Shiringul Furqatjon qizi

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Gidrometeorologiya fakulteti 2-kurs talabasi
Telefon: +998 (99) 552 44 73

E-mail: akramovali32@gmail.com

Toshtemirova Mashhuraxon Botirjon qizi

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Gidrometeorologiya fakulteti 2-kurs talabasi
Telefon: +998 (94) 709 79 70

E-mail: toshtemirovamashhura51@gmail.com

Rajabboyeva Umida Narxan qizi

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti
Gidrometeorologiya fakulteti 1-kurs talabasi
Telefon: +998 (99) 173 77 53

E-mail: umidarajabboyeva9@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada tabiiy ofatlarning insoniyat uchun ko‘rsatayotgan ta'siri dunyo miqyosida yuqori baholanadi. Sababi butun dunyoda ushbu masala yuzasidan turli chora tadbirlar olib borilmoqda.

Abstract: In this scientific article, the impact of natural disasters on humanity is highly appreciated on a global scale. The reason is that various measures are being taken on this issue all over the world.

Аннотация: В данной научной статье высоко оценивается влияние природных катаклизмов на человечество в глобальном масштабе. Причина в том, что по этому вопросу во всем мире принимаются различные меры.

Kalit so‘zlari: Qurg‘oqchilik, tabiiy falokatlar, iqlim o‘zgarishi, suv toshqinlari, iqtisodiy va ijtimoiy zararlar, ko‘chkilar, tropik bo‘ronlar, atmosfera havosi.

Key words: Drought, natural disasters, climate change, floods, economic and social damages, landslides, tropical storms, atmospheric air.

Ключевые слова: Засуха, стихийные бедствия, изменение климата, наводнения, экономический и социальный ущерб, оползни, тропические штормы, атмосфера.

Tabiiy ofat nima? Biz tabiiy ofatni zilzilalar, vulqon otilishi, bo'ronlar, suv toshqini yoki qurg'oqchilik kabi tabiiy jarayonlar natijasida yuzaga keladigan favqulodda va jiddiy hodisa deb ataymiz. Bu atrof-muhitga, infratuzilmaga va inson hayotiga katta zarar yetkazishi mumkin. Tabiiy ofatlar ko'pincha oldindan aytib bo'lmaydi va hayotni yo'qotish, jarohatlar, uysizlik va iqtisodiy zararni o'z ichiga olgan keng doiradagi ta'sirga ega bo'lishi mumkin. Tabiiy jarayonlarni tabiiy hodisalar sifatida ham ta'riflash mumkin, ular natijasida tabiiy ofatlar faqat inson hayoti xavf ostida qolganda yoki mulkiy zarar ko'rganda yuzaga keladi. Inson yashamaydigan hududda bo'ron yoki zilzila falokatni keltirib chiqarmaydi. Biroq, dunyo aholisining tez o'sishi tufayli tabiat hodisalari aholi yashaydigan hududlarga tobora ko'proq ta'sir ko'rsatmoqda, zarar yetkazmoqda yoki odamlarning hayotiga zomin bo'lmoqda. Bu tabiiy ofatlarni tobora aniqroq qayd etish va o'z vaqtida hisobot berish bilan birga, tabiiy ofatlar tobora tez-tez uchrab borayotgandek taassurot qoldirishi mumkin. Darhaqiqat, iqlim o'zgarishi ham halokatli hodisalarning ko'payishiga sababchi bo'ladi.

So'nggi o'n yilliklarda iqlim bilan bog'liq ofatlar o'n baravar ko'paydi: har yili tabiiy ofatlar natijasida 50 000 ga yaqin odam halok bo'ladi. Boshqalar bo'ronlar, qurg'oqchilik va toshqinlar tufayli uylarini yoki ekinlarini yo'qotadilar. Birlashgan Millatlar Tashkilotining iqlim bilan bog'liq tabiiy ofatlar soni bir necha o'n yillar davomida sezilarli darajada oshib bormoqda. tadqiqotlariga ko'ra, 1960-yildan beri bo'ronlar, suv toshqinlari, ko'chkilar va boshqa ofatlar ko'proq bo'lgan, ular miqdoriy o'sishdan tashqari, yanada kuchliroq va shuning uchun jiddiyroq bo'lgan. Shunga ko'ra, so'nggi o'n yilliklarda iqtisodiy zarar xarajatlari ham oshdi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu to'planishlar asosan texnogen iqlim o'zgarishi bilan bog'liq. Ilm-fan bu tabiiy ofatlar iqlim o'zgarishi tufayli kuchayib borayotganiga amin. Shuni ta'kidlash kerakki, iqlim o'zgarishi individual hodisalar uchun javobgar bo'lishdan ko'ra, tabiiy ofatlarga yordam beruvchi omillarni oshiradi. Iqlim o'zgarishi muammolaridan ayniqsa janubiy mamlakatlardagi odamlar aziyat chekmoqda. Tabiiy ofatlar ularning uyi va fermasini, odatda, butun tirikchiligini qayta-qayta buzadi. Zarar ko'pincha milliardlab dollarga etadi. Shuningdek, tabiiy ofatlar tufayli hayotdan ko'z yumadiganlar birinchi navbatda rivojlanayotgan mamlakatlardagi odamlardir. Kuchli yomg'ir va toshqinlar asosan ikki omilga sabab bo'ladi. Bir tomondan, muzning erishi tufayli dengiz sathi ko'tarilmoqda. Bu ko'plab qurg'oq hududlarida suv toshqini va toshqinlarga olib keladi. Boshqa tomondan, isinayotgan dengizlardan ko'proq suv bug'lanadi.

Natijada paydo bo'lgan bulut massalari materik ustida yomg'ir yog'diradi va qisqa vaqt ichida ko'proq yog'ingarchilik hosil qiladi. Yana bir omil - mahalliy yog'ingarchilik shakllarini o'zgartirish. Yomg'ir ko'pincha juda uzoq vaqt to'xtaydi va keyin qisqa vaqt ichida konsentratsiyali tushadi. Uzoq vaqt qurigan tuproqlar suv massalarini o'zlashtira olmaydi. Oqibatlari suv toshqinlari va ko'chkilardir.

Tropik bo'ronlar va bo'ronlar ehtimoli okeanlarning isishi bilan ortadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bo'ronlar soni har doim ham ortib borayotgani yo'q, lekin bo'ronlar, tayfunlar va boshqalar hozirda o'tmishdagiga qaraganda ko'proq shiddatli va ko'proq zarar keltirmoqda. Iqlim o'zgarishi shamol tezligiga ta'sir qiladi, deb ishoniladi, bu esa kelajakda o'sishda davom etadi. Turli xil ob-havo hodisalarining kombinatsiyasi qurg'oqchilik va o'rmon yong'inlari uchun javobgardir. Uzoq muddatli issiqlik to'lqinlari keng tarqalgan quruqlikni keltirib chiqaradi, bu odatda yomg'ir davri bilan birga keladi. Biroq, agar bu kechiktirilsa yoki hatto to'liq amalga oshmasa, qurg'oqchilikka aylanadi. Bu o'rmon yong'inlari xavfini oshiradi. Iqlim o'zgarishining ta'siri aniq hisoblanadi. Haroratning ko'tarilishi ko'proq issiqlik to'lqinlarini va yomg'irning o'zgarishini anglatadi.

Tabiiy ofatlar va iqlim o'zgarishi ayniqsa qashshoq mamlakatlarga tahdid solmoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlardagi odamlar, ayniqsa, og'ir tabiiy ofatlarga duchor bo'lishadi. Odatda chekka qishloq joylarda yoki yirik shaharlardagi xarobalarda yashovchilar zarar ko'radi. Ikkala guruh ham qashshoqlikda yashaydi va falokatga bardosh bera olmaydigan vaqtinchalik uylarda yashashga majbur. Ular iqlim o'zgarishiga moslashish va tabiiy ofatlarga barqaror tayyorgarlik ko'rish uchun yetarli resurslarga ega emaslar.

Ekstremal ob-havo hodisalari odamlarning turmush tarzini qayta-qayta yo'q qiladi. Bo'ronlar, qurg'oqchilik va toshqinlar muntazam ravishda hosilning yetishmasligiga olib keladi. Aholi o'zini o'zi ta'minlay olmay, ochlikdan azob chekishi kerak. Ba'zi hollarda butun mintaqalar tashqi dunyodan uzilib, insonparvarlik yordamiga qaram bo'lib qoladi. Va nihoyat, tabiiy ofatlar odamlarning qochishining umumiy sababidir. Aholining tabiiy ofatlar va iqlim o'zgarishiga umumiy chidamliligi turli omillar ta'sirida yuzaga keladi. Ko'p odamlar yetarli yer, siyosiy so'z va yetarli tibbiy xizmatdan mahrum. Bundan tashqari, kichik qishloq xo'jaligi ko'pincha yetarli darajada qo'llab-quvvatlanmaydi va qashshoqlik hali ham juda keng tarqalgan.

Quyida tabiiy ofatlarga tavsif berib o'taman: Ko'chkilar yetarlicha baholanmagan tabiiy ofatlardan biridir. Buning oqibatlarini halokatli - butun aholi punktlarini ko'pincha evakuatsiya qilishga to'g'ri keladi. Ko'chki - bu tosh va tuproq massalarining tabiiy siljishi, natijada tuproq qatlamlari parchalanadi. Ko'chkilar odatda doimiy yog'ingarchilik va kuchli yomg'ir tufayli yuzaga keladi. Chunki kuchli yog'ingarchilik tuproq qatlamlarini eritib, ularni yuvib tashlaydi. Natijada, zarur statik ishqalanish yo'qoladi va tortishish kuchi tuproq qatlamining nishabda siljishiga olib keladi. Ular ko'chkilar yoki ommaviy tortishish harakati deb ham ataladi. Ko'chkilar, toshlarning qulashi va toshqinlar tabiiy xavf hisoblanadi va odamlar va tabiat uchun jiddiy oqibatlariga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. K. Shvanke, N. Podbregar, D. Lohman, X. Frater “Tabiiy ofatlar. Dovullar, zilzilalar, vulqon otilishi. Bo'shatilgan kuchlar va ularning oqibatlari”
2. Nadja Podbregar Diter Lohmann “Diqqatda:Tabiiy ofatlar. Vayron qiluvchi kuchlar va soatli bombalar.”
3. Vorontsov A.I, Nikolaevskaya N.G - Ekologiya va suv muhitini muhofaza qilish masalalari.
4. www.ziyonet.uz